

Hvem var dronning Eufemia?

Av tannlege Johnny Grøthe

Du er en av mange hvis du ikke har hørt om dronning Eufemia av Norge før. Ikke desto mindre blir nå en av det nye Oslos hovedgater i Bjørvika oppkalt etter henne. Hennes plass i historien blir ikke minst knyttet til Akershus festning i og med at hun var gift med kong Håkon 5. Magnusson som bygget festningen.

Eufemia, hun var grevinne av Arnstein, datter av fyrst Witzlav 2. av Rügen i Tyskland, var født omkring 1270, nøyaktig når kan vi ikke finne ut. Hun var firmenning av Håkon 5., og de giftet seg i 1299. Det var også ved Rügen at Olav Tryggvason falt i år 1000.

OVERDÅDIG BRYLLUP • Eufemia vokste opp hos morfaren, fyrst Witzlav 1. av Rügen. Fyrst Witzlav må ha bodd på kongsgården i Oslo like etter at Eufemia giftet seg, fordi han ble begravd i Mariakirken.

Bryllupet sto i Mariakirken, som var kongenes egen kirke, på forsommeren i 1299. Brudedefølget gikk i en staselig prosesjon fra Kongsgården til kirken. Omtrent på samme tid døde Eirik 2. Magnusson, og Eufemia gikk inn i dronningrollen straks hun kom til Norge. Under parets kroning i Oslo tok overdådigheten henimot orientalske former. Man kunne, etter de islandske annalene, gå de omkring 700 metre ute fra Ørene til Hallvardskirken på «dunklær, kostbar silke og baldakin». Som medgift fikk hun jordegodset og øya Bygdøy. Kongeparet fikk kun en datter; Ingeborg Håkonsdatter.

KULTURELLE

INTERESSER • Dronning Eufemia var kjent for sin kulturelle interesse som blant annet ble vist ved at hun fikk oversatt en del ridderfortellinger til svensk; de såkalte Eufemiavisene. I norske Wikipedia står det dette om Eufemiavisene:

Eufemiavisene er betegnelsen på tre høviske ridderromaner i verseform, skrevet på svensk ved det norske hoffet på begynnelsen av 1300-tallet. Foranledningen til at visene ble skrevet var at det svenske og norske kongehuset hadde inngått forlovelse mellom Eufemia og Håkons ett år gamle datter Ingebjørg og den tjue år eldre hertug Erik. Dronning Eufemia – som var opptatt av å dyrke kontinental kultur ved de nordiske hoffene – fikk overført tre franske og tyske 1100-tallsromaner i den høviske sjangeren til knittelvers, og sendte dem til sin tilkommende svigersønn for å pleie forbindelsen. De tre visene har tittelen Herr Ivan lejonridderen (1303), Hertug Fredrik av Normandie (1308) og Flores och Blanzeflor (1312).

Eufemiavisene viser spor etter påvirkning fra middelalderballader, og disse sikkert daterte visene er blitt brukt til å spore opprinnelsen til den nordiske middelalderballaden. Den svenske balladeforskeren Bengt R. Jonsson hevder at balladen må ha vært på moten ved det norske hoffet på den tida da Eufemiavisene ble til, og han framsetter den teorien at den nordiske balladesjangeren ble utformet i norske

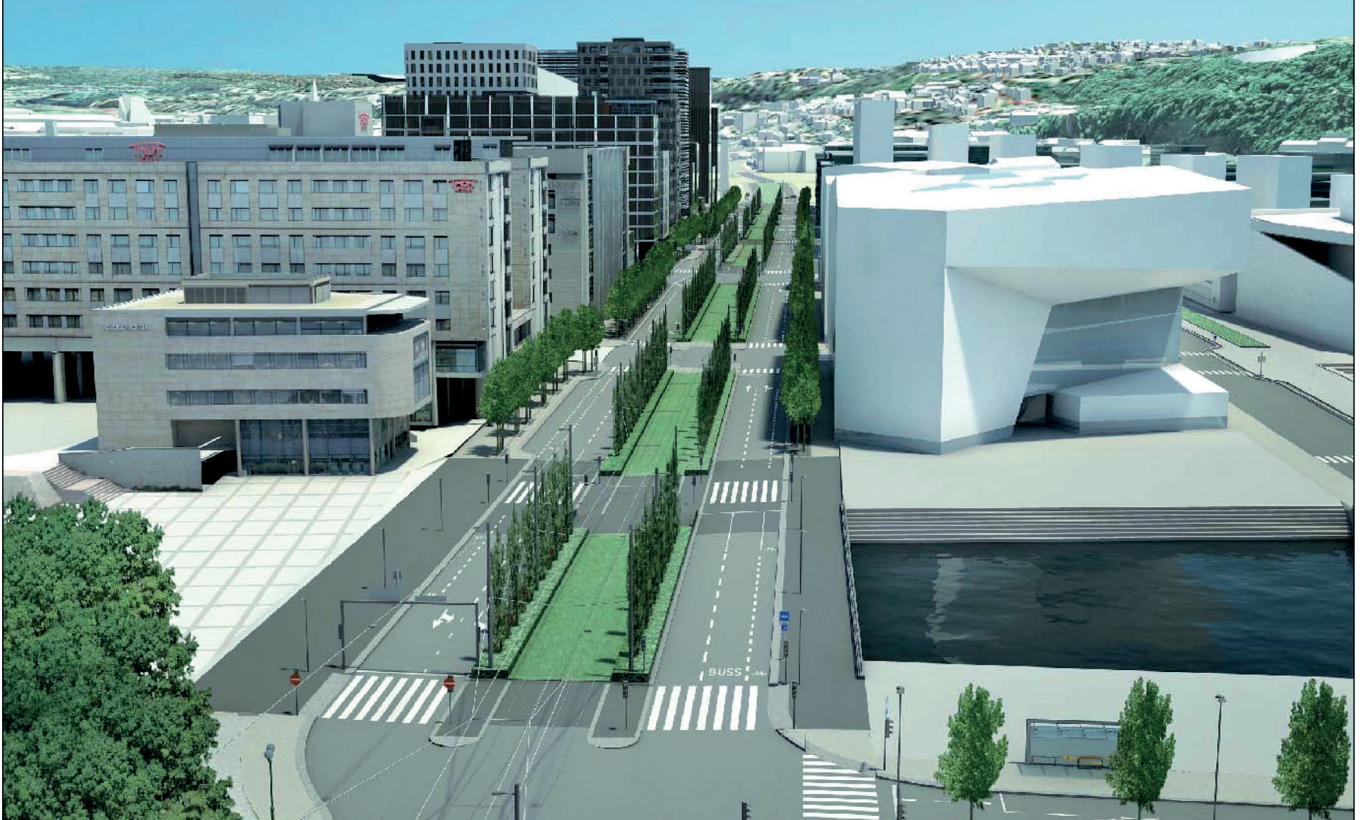

Dronning Eufemia og kong Håkon 5. ble gravlagt i Mariakirken i 1319 og overført til Akershus festning i 1982.

hoffkretser på slutten av 1200-tallet, etter franske forbilder.

BYGDØY SOM MORGENGAVE • Håkon 5.s dronning Eufemia var den første tysk fødte dronning på den norske trone. Ekteskapet mellom Eufemia og hertug Håkon ble trolig avtalt på et dansk-norsk forliksmøte høsten 1298, der fyrst Witzlav deltok som mekler og garant. Forsøkene på å finne en engelsk og deretter en fransk ektefelle for Håkon ble da definitivt oppgitt.

Da hun giftet seg fikk Eufemia som medgift 3000 mark Brent (rent) sølv, og hoveddelen av denne pengesummen ble benyttet til å fremme norske interesser i Danmark. Håkons morgengave til den nye dronningen var en fast inntekt på 1200 mark sølv, og der til Bygdøy med alle tilhørende retter. I julen 1302 var fyrst Witzlav gjest hos kongeparet i Oslo for å delta i markeringen av at den ettårige prinsesse Ingebjørg (eneste barn av Håkon og Eufemia) ble forlovet med hertug Erik Magnusson. Witzlav døde – som nevnt

Plan over Eufemiasgate

foran – under dette oppholdet, og testamentet som ble utferdiget 27. desember, har Eufemia som en av testamenteksekutorene.

STORPOLITIKK • Historikerne har siden P. A. Munchs dager satt ekteskapet mellom Håkon og Eufemia inn i en videre utenrikspolitisk ramme; handelen med de nordtyske byene, der fyrst Witzlav siden 1260-årene var en viktig politisk aktør, stod nå helt sentralt i norsk utenriksøkonomi. Det er derfor rimelig å se giftermålet som uttrykk for norske ønsker om et godt og stabilt forhold til sjøbyene. Tradisjonelt var det også et anspent forhold mellom Norge og Danmark. Ekteskapet kan naturlig oppfattes som en strategisk allianse for å demme opp mot det danske østersjøveldet. Det var dessuten stor likhet mellom de godsinteresser fyrst Witzlav og det norske kongehuset hadde i Danmark, noe som ytterligere understreker giftermålet som uttrykk for og del av en antidansk politikk.

Eufemia var oppkalt etter sin farmor som var gift med fyrst Jaromar 2. Farmoren døde imidlertid før den kom-

mende norske dronningen ble født, ca. år 1270. Eufemias far, fyrst Witslav 2. av Rügen, var en viktig brikke i det europeiske stormaktsspillet på 1200-tallet, frem til sin død i 1302.

Dronning Eufemia døde i år 1312 og kong Håkon 5. i 1319. De ble gravlagt i Mariakirken, men deres levninger ble overført til Akershus i 1982.

DRONNING EUFEMIAS GATE •

Dronning Eufemias gate (se plantegninger) planlegges som Bjørvikas hovedgate. Den vil gå i retning øst-vest fra Kong Håkon 5.s gate (i dag Sørenga) i øst til Strandgata i vest. Dronning Eufemias gate vil dermed definere Bjørvikas øst-vest-utstrekning. Den kryssende Håkon 5.s gate representerer Bjørvikas østskanse, mens den kryssende Strandgata (ved Christian Frederiks plass med Paléhaven) representerer Bjørvikas vestskanse. På øst-sida av Kong Håkon 5.s gate starter gateløpet på nytt – som Bispegata. Nå er man ikke lenger i Bjørvika, men i Gamlebyen. Navnet Bispegata refererer til middelalderens Biskopallmenning, som fram til slutten av 1800-tallet var avgrenset av Bjørvik-

stranda i vest og Oslo torg i øst. Ved torget ligger Bispeborgen (Ladegården med barokkhagen) og bispekirka (St. Hallvardsruinen), derav navnet Biskopallmenningen, senere Bispegata.

Dronning Eufemias gate skal være en 43,2 m bred og 700 m lang aveny. Den skal i hver retning ha: Ett sykkelfelt, ett kollektivfelt for buss, ett vanlig kjørefelt, og i midten en egen trikke-trasé. Ambisjonen er at motorgående trafikk skal begrenses mest mulig, og at gaten i størst mulig grad skal kollektivbetjenes av trikk. Det er vedtatt at det skal være trikk i Dronning Eufemias gate, og Ruters plan var at byggingen skulle skje i 2013. Det er imidlertid ikke gjort noe politisk vedtak om hvor Bjørvikalinjen skal videreføres ovenfor Dronning Eufemias gate.